

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

NORMAL FAMILY PROCESSES,
GROWING DIVERSITY AND COMPLEXITY

Froma Walsh (red.), derde druk.
(2003). New York/Londen: The
Guilford Press. 678 + XVII pp.
ISBN 1-57230-816-8

Vorig jaar verscheen de derde, ingrijpend herziene editie van dit voor systeemtherapeuten uitermate belangwekkende boek, tien jaar na de vorige editie. De subtitel *Toenemende diversiteit en complexiteit* benoemt de rode draad die door deze verzamelbundel heen loopt. Stoelend op een indrukwekkende hoeveelheid, overigens vrijwel uitsluitend Amerikaanse onderzoekspublicaties, wordt in 22 hoofdstukken aandacht geschonken aan hetgeen zich in doorsnee gezinnen en samenlevingsverbanden in de Verenigde Staten afspeelt. Een hoofdstuk gewijd aan de 'gezinspolitiek' in de VS sluit het boek af.

Walsh schreef zelf twee inleidende hoofdstukken. In het eerste staat zij stil bij het begrip 'normaliteit', waarbij zij nadrukkelijk stelt dat normaal niet hetzelfde is als ideaal. Een tweede begrip dat zij analyseert is dat van de *family*: een begrip dat sterk cultuurgebonden is en momenteel zowel het kerngezin in traditionele zin bevat - een heteroseksueel paar met eigen kinderen - als diverse variaties daarop, zoals eenouder- en homoge-zinnen, hertrouwen met kinderen uit eerdere huwelijken en driegeratiegezinnen. Andere belangrijke ontwikkelingen die zij signaleert zijn het sterk veranderde kostwinnersmodel (beide ouders werken) en de langer durende levenscyclus. De toekomst is, zoals zij stelt, er een van steeds toenemende diversiteit en complexiteit in gezinsstructuur, gender, cultuur, klasse en levensfasen.

In het tweede inleidende hoofdstuk vormt de invloed van onze culturele en professionele opvattingen (*belief systems*) op begrippen als normaliteit, gezondheid en disfunctie het uitgangspunt. Ook onze gezinsdiagnostiek en therapeutische benadering kent deze opvattingsgebondenheid. Walsh biedt vanuit dit perspectief een overzicht van de belangrijkste gezinstherapeutische 'scholen' en benadrukt het belang van het meer oog hebben voor de sterkten van gezinnen en minder voor het 'pathologiseren' van allerlei verschijnselen.

Daarna volgen zes hoofdstukken over uiteenlopende soorten gezinnen, het 'traditionele' kerngezin, gezinnen in scheiding en de weerslag daarvan op kinderen, het eenoudergezin, hertrouwen met kinderen en stiefouderschap, lesbische en homoge-zinnen en gezinnen met een geadopteerd kind. In ieder hoofdstuk worden opvattingen en klinische ervaringen getoetst aan onderzoeksresultaten. Wat mij opviel was dat, hoewel veel onderzoek vooral blanke middenklassegezinnen betrof, ook de ontwrichtende werking van armoede aan de orde kwam, een veel meer problemen oproepende factor dan bijvoorbeeld het uiteengaan van de ouders, al veroorzaakt een scheiding helaas nogal eens armoede.

Een volgende sectie in het boek betreft de culturele dimensie in het gezinsfunctioneren. Monica McGoldrick schreef hierover een inspirerend en genuanceerd inleidend hoofdstuk, met als centrale opvatting dat het schier onmogelijk is om het functioneren van gezinsleden goed te begrijpen zonder hun culturele waarden te kennen. Zij illustreert dit zeer pakkend en onderstreept dat het verleden telt, ook al wordt het verdrongen.

In de daarop volgende hoofdstukken

worden thema's als ras, klasse en armoede, veranderende gendernormen, het immigrantengezin en de spirituele dimensie in het gezinsleven besproken. Bij de bespreking van het immigrantenvraagstuk viel mij op dat het voor ons Nederlanders zo bekende probleem van tweede-generatie immigranten en de *clash* tussen de oorspronkelijke cultuurgebonden normen en die van het nieuwe vaderland, weliswaar beknopt maar ook genuanceerd aan bod kwam. Tevens trof mij dat Celia Falicov, de auteur van dit hoofdstuk, nadrukkelijk het ontbreken van overgangsrituelen bij de migratie signaleerde, waardoor de verwerking bemoeilijkt wordt.

Het hoofdstuk over veranderende gendernormen is wat eenzijdig. Het duidelijk feministisch gekleurde pleidooi voor gelijkwaardigheid van man en vrouw en bewustzijn bij de therapeut van de werking van machtsgebonden genderaspecten, wordt niet genuanceerd door kritisch onderzoek waarin getoetst is of ongelijkwaardige posities van mannen en vrouwen in het gezin altijd schadelijk zijn voor het individuele functioneren. Wel moet er volgens de auteurs van dit hoofdstuk respect zijn voor de religieus en cultuurgebonden waarden en normen van de cliënten. Maar wat als die normen nu juist de andere, 'verkeerde' kant op wijzen?

Een vierde sectie artikelen is gewijd aan het ontwikkelingsperspectief op het gezinsfunctioneren. Het eerste hoofdstuk in dit deel gaat over de levenscyclus van het gezin. Het lijkt wat plichtmatig geschreven, met een traditionele schets van de ontwikkelingsfasen van een gezin. Ik miste hier een de materie overstijgende visie of theorie, evenals kritisch toetsend onderzoek.

Inspirerender was het volgende hoofdstuk, weer van Walsh, over gezinsveerkracht, het vermogen van gezinnen om tegenslagen en onvermijdelijke problemen het hoofd te bieden. Overtuigend beschrijft zij, mede op basis van goed gekozen onderzoek, een drietal kernprocessen in gezinnen die de veerkracht bepalen: de gezinsovertuigingen, een flexibele gezinsorganisatie waarbij men zich verbonden weet en een open en emotioneel expressieve communicatie.

Een mooi vervolg hierop biedt het hoofdstuk over de normatieve gezinsovergangen, de veranderingen die alle gezinnen in de loop der tijd moeten doormaken, van de geboorte, de schoolgang en het uit huis gaan van kinderen tot het ouder en gepensioneerd worden. Deze transitie verstoren altijd de status-quo, maar betekenen ook evenzovele uitdagingen. Als een van de voorbeelden wordt de komst van het eerste kind in een gezin uitvoerig besproken en bestudeerd, waarbij cruciale factoren die de positieve verwerking hiervan vergemakkelijken, worden aangegeven.

Het omgaan van een gezin met ernstige ziekte en blijvende handicap van een van zijn leden is onderwerp van het volgende hoofdstuk. Ook hier spelen veerkrachtfactoren een belangrijke rol, maar daarnaast ook de centripetale of -fugale stijl en de gezinsovertuigingen rond de oorzaak van de ziekte of handicap. Het is een rijk hoofdstuk, waarin ook allerlei ethische aspecten aan de orde komen evenals de invloed van cultuurgebonden normen.

Een laatste, belangrijke sectie van het boek, getiteld *De complexiteit in kaart brengen*, is gewijd aan het onderzoek van gezonde partner- en gezinsprocessen. Vier van de vijf hoofdstukken zijn zeer de

moeite waard en goed geactualiseerd. Het researchteam van het Gottman onderzoekscentrum bestudeert de factoren van succesvolle partnerrelaties en merkt op dat huwelijkssucces afhangt van de wijze van conflicthantering en niet van of er conflicten zijn. Uitgesproken negatieve factoren zijn overmatig kritisch zijn, minachting uiten, defensiviteit en dood-zwijgen. De onderzoekers ontdekten drie elk op zichzelf wel goed werkzame conflictstijlen: de valideerders die alles uitpraten, de vermijders en de wisselvalligen. Pas als de partners niet dezelfde stijl aanhangen, ontstaan er echt problemen. Dit hoofdstuk biedt de relatietherapeut veel nuttige aanknopingspunten.

Olson en Gorall bespreken hun circumplexe model voor partnerrelaties en gezinnen, bouwend op de centrale concepten cohesie, flexibiliteit en communicatie. Op de eerste twee dimensies onderscheiden zij vijf posities. Gezond functionerende gezinnen bevinden zich op de drie middenposities, problematische gezinnen op de uitersten: zeer afstandelijk dan wel vervloeiend, extreem rigide of chaotisch. De gezinnen op de middenposities kennen in het algemeen ook een open communicatie, met respect en oog voor de ander. In de verschillende levensfasen zal het doorsnee gezonde gezin op de genoemde dimensies andere posities innemen, afgestemd op hetgeen dan voor de hand ligt. Het vele onderzoek dat de auteurs vermelden, ondersteunt hun hypothesen.

Epstein en anderen beschrijven het McMaster model van gezond gezinsfunctioneren. Zij concentreren zich op zes dimensies: probleemoplossing, communicatie, rollen, affectieve reactiewijzen, affectieve betrokkenheid en gedragsbeheersing, en binnen elk van die dimensies

effectieve en minder effectieve manieren van doen. Veel aandacht is besteed aan de betrouwbaarheid en validiteit van de meetinstrumenten, waaronder de ook in het Nederlands vertaalde *Family Assessment Device*.

Hoewel het begrip competentie, dat centraal staat in het hoofdstuk van Beavers over diens meetinstrument, zonder twijfel van belang is, vond ik deze bijdrage het minst bevredigend. De actualisering lijkt zich beperkt te hebben tot een toegevoegde paragraaf, maar belangrijker is dat een groot gedeelte van de tekst een ideaaltypische beschrijving van goed en minder goed functionerende gezinnen behelst, zonder enige expliciete onderbouwing middels verwijzing naar daarop betrekking hebbend onderzoek. Het artikel lijkt vooral gericht op promotie van het eigen belang en het genereren van onderzoeksgelden.

Een verademing is het zeer actuele en belangwekkende hoofdstuk van Reiss c.s. over de wisselwerking tussen genetische en omgevingsfactoren binnen gezinsrelaties. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de inwerking van de ouderlijke benadering op de genetische predispositie tot bepaald gedrag bij kinderen. De auteurs tonen ook de nodige zelfkritiek.

Het slothoofdstuk van dit handboek gaat over de gezinspolitiek zoals die vooral tot uiting komt in de wet- en regelgeving van de Amerikaanse federale overheid. Fel wordt stelling genomen tegen de nadrukkelijk beperkte definitie van het begrip gezin, waardoor alle niet-traditionele gezinsvormen als eenoudergezinnen en homogezinnen gemarginaliseerd worden en verstoken blijven van allerlei sociale voorzieningen. Ook hier weer wordt de ontwrichtende werking van armoede duidelijk aangegeven.

Al eerder is, door Guus van Voorst, het belang van deze door Froma Walsh verzorgde publicatie onder de aandacht van de lezers van *Systeemtherapie* gebracht (Blankstein & Van Voorst, 2002). Deze over het algemeen goed geactualiseerde derde editie is naar mijn mening een 'must' voor iedere systeemtherapeut. Dit boek zou mijns inziens ook een prima basis bieden voor een volwaardige theoretisch-technische cursus in de systeem-

therapie: een of soms enkele samenhangende hoofdstukken per keer bespreken, aangevuld met een paar relevante artikelen vanuit andere hoek. We zullen er allemaal wijzer van worden.

Han Blankstein

Literatuur

Blankstein, H. & Van Voorst, G. (2002). Onderzoek en systeemtherapie: een gedachtewisseling. *Systeemtherapie* 14, 3, p. 165-172.

MARITAL AND FAMILY PROCESSES IN DEPRESSION: A SCIENTIFIC FOUNDATION FOR CLINICAL PRACTICE

Steven R.H. Beach (2001).

Washington DC: American

Psychological Association. 259 pp.

ISBN 1-55798-6959

Dit boek bundelt de huidige kennis van partnerrelatie- en gezinsprocessen bij depressie. Hiervoor is een beroep gedaan op diverse auteurs, die allen binnen hun domein hoog aangeschreven staan. Hoewel deze domeinen soms erg ver uit elkaar liggen, vertonen de afzonderlijke hoofdstukken een duidelijke samenhang door de herhaaldelijke verwijzingen van de auteurs naar elkaar. Ook biedt het boek een mooi evenwicht tussen beschrijvingen van de klinische praktijk en beschrijvingen van pure onderzoeksstudies bij zowel klinische als niet-klinische populaties. Het boek bestaat uit vier delen, over achtereenvolgens de partnerrelatie en depressie, interpersoonlijke theorieën, de bredere maatschappelijke context bij depressie en de therapie.

Deel 1 bespreekt vooral de verbanden tussen depressie en de tevredenheid binnen

de partnerrelatie, dit zowel in een populatie met een klinische depressie als in een niet-klinische populatie, cross-sectioneel en longitudinaal. Ook wordt stilgestaan bij de bevindingen uit recent epidemiologisch onderzoek naar depressie en de gevolgen daarvan voor de klinische praktijk. Het bestaande onderzoek naar gezinsinteracties wordt kritisch onder de loep genomen en de impact van depressie binnen het gezin benadrukt.

In deel 2 komen de interpersoonlijke en psychologische theorieën bij depressie aan bod. Romantische disfunctie, hopeloosheid, 'self-verificatie', negatieve feedback en *reassurance seeking* zijn maar enkele voorbeelden van beschreven theoretische concepten. Dit deel bevat tevens een mooi stuk over ouderlijke depressie en de gevolgen hiervan voor hun kinderen.

Het boek gaat verder met twee 'overzichts-hoofdstukken', een over suïcide bij Afro-Amerikaanse vrouwen en een over partnermisbruik. Ze schetsen niet alleen de bredere maatschappelijke context van depressie, maar zijn verder uiterst volledig en interessant voor therapeuten die met deze populaties werken.